

การก่อกำเนิดรัฐสมัยใหม่ในยุโรป

วรวิทย์ จำลองนาค¹

Worrawoot Jumlongnark²

ความนำ

การก่อกำเนิดรัฐสมัยใหม่ในยุโรปเป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อนและยาวนาน ซึ่งมีผลกระทบสำคัญต่อการพัฒนาโครงสร้างทางการเมืองและสังคมของภูมิภาคนี้ กระบวนการนี้เริ่มต้นตั้งแต่ช่วงปลายยุคกลางและขยายตัวต่อเนื่องไปจนถึงยุคต้นสมัยใหม่ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในช่วงเวลานั้นได้สร้างแรงผลักดันให้เกิดการรวมศูนย์อำนาจภายใต้กษัตริย์หรือผู้ปกครอง การเติบโตของเมืองและการขยายตัวของการค้า ทำให้ชนชั้นกลางมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น สงครามและความขัดแย้งทางศาสนามีบทบาทสำคัญในการก่อกำเนิดรัฐสมัยใหม่ การปฏิรูปศาสนาในศตวรรษที่ 16 นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางความคิดเกี่ยวกับอำนาจและอธิปไตย ขณะที่สงครามสามสิบปีและสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียในปี ค.ศ. 1648 ได้ยืนยันหลักการของอำนาจอธิปไตยของรัฐและสิทธิในการปกครองตนเอง นอกจากนี้ การปฏิวัติอุตสาหกรรมในศตวรรษที่ 18 และ 19 ยังเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจและการบริหารจัดการของรัฐสมัยใหม่ การรวมตัวของปัจจัยเหล่านี้นำไปสู่การก่อกำเนิดรัฐสมัยใหม่ที่มีความมั่นคงและมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการในยุโรป บทความนี้ ผู้เขียนจะนำเสนอวิวัฒนาการการเกิดรัฐสมัยใหม่ในยุโรป การปฏิรูปศาสนา ของมาร์ติน ลูเธอร์ การกำเนิดแบปติสต์และการเกิดขึ้นของโปรเตสแตนต์ สงครามสามสิบปีและสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย กับการก่อกำเนิดรัฐสมัยใหม่ และเนื้อหาและประเด็นสำคัญของสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย (Peace of Westphalia) ค.ศ. 1648 ซึ่งจะนำเสนอเป็นลำดับดังต่อไปนี้

วิวัฒนาการการเกิดรัฐสมัยใหม่ในยุโรป

การกำเนิดและวิวัฒนาการของรัฐสมัยใหม่ในยุโรปเป็นกระบวนการที่ยาวนานและซับซ้อนซึ่งมีรากฐานมาจากหลายปัจจัยทางประวัติศาสตร์ สังคม และเศรษฐกิจ ต้นกำเนิดของรัฐสมัยใหม่สามารถย้อนกลับไปถึงช่วงปลายยุคกลาง เมื่อโครงสร้างของสังคมยุโรปเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากระบบศักดินามาเป็นารรวมศูนย์อำนาจในรูปแบบของรัฐ (Poggi, 1978)

ในช่วงปลายยุคกลาง (ประมาณศตวรรษที่ 14-15) สังคมยุโรปเริ่มเห็นการเปลี่ยนแปลงจากระบบฟิวดัล (Feudal) ซึ่งเป็นระบบที่มีการแบ่งแยกอำนาจระหว่างขุนนางต่างๆ ไปสู่การรวมอำนาจภายใต้กษัตริย์หรือผู้ปกครองที่มีอำนาจสูงสุด ปัจจัยหลายประการมีส่วนช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนี้ เช่น การเติบโตของเศรษฐกิจเมือง (urbanization) การขยายตัวของการค้า และการเพิ่มขึ้นของชนชั้นกลางที่มีบทบาทในการสนับสนุนการรวมอำนาจเพื่อความมั่นคงและการปกครองที่มีประสิทธิภาพ

¹ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² College of Politics and Governance, Mahasarakham University.

สงครามและความขัดแย้งระหว่างแคว้นและอาณาจักรต่างๆ ในยุโรปก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการก่อตั้งรัฐสมัยใหม่ ความต้องการในการปกป้องดินแดนและการจัดการทรัพยากรในสภาวะสงครามทำให้กษัตริย์ต้องสร้างกองทัพประจำการและระบบการจัดเก็บภาษีที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งทั้งหมดนี้ต้องการการบริหารจัดการที่มีการรวมศูนย์อำนาจ (Centralization) การปฏิรูปศาสนาในคริสต์ศตวรรษที่ 16 เป็นอีกหนึ่งเหตุการณ์สำคัญที่มีผลต่อการเกิดขึ้นของรัฐสมัยใหม่ การเปลี่ยนแปลงในด้านศาสนาได้สร้างความขัดแย้งและการปฏิวัติทางสังคมซึ่งทำให้รัฐต้องเข้ามามีบทบาทในการจัดการและควบคุมเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย นอกจากนี้ การแยกตัวจากอำนาจของสันตะปาปาและการสร้างสถาบันทางศาสนาของรัฐได้ช่วยเสริมสร้างอำนาจของรัฐสมัยใหม่ด้วยเช่นกัน (Anderson, 1992)

ในศตวรรษที่ 17 และ 18 แนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตย (Sovereignty) ของรัฐได้รับการพัฒนาและยอมรับอย่างแพร่หลาย โดยมีนักคิดเช่น โทมัส ฮอบบส์ (Thomas Hobbes) และ จอห์น ล็อก (John Locke) ที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับสัญญาประชาคม (Social Contract) และสิทธิอำนาจของรัฐในการปกครองประชาชน แนวคิดเหล่านี้ได้วางรากฐานทางด้านปรัชญาการเมืองสำหรับรัฐสมัยใหม่และเป็นแรงผลักดันให้เกิดการปฏิวัติในหลายประเทศ การปฏิวัติอุตสาหกรรมในศตวรรษที่ 18 และ 19 ก็มีบทบาทสำคัญในการพัฒนารัฐสมัยใหม่ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้เกิดความต้องการในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น รัฐจึงต้องพัฒนาระบบการศึกษา โครงสร้างพื้นฐาน และบริการสาธารณะต่างๆ เพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงนี้ (Tilly, 1992) กล่าวโดยสรุป การกำเนิดของรัฐสมัยใหม่ในยุโรปเกิดขึ้นจากการผสมผสานของปัจจัยทางประวัติศาสตร์ สังคม และเศรษฐกิจต่างๆ ที่มีอิทธิพลร่วมกัน การรวมศูนย์อำนาจ การเปลี่ยนแปลงทางศาสนาและปรัชญา และการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมได้ช่วยเสริมสร้างโครงสร้างของรัฐสมัยใหม่ที่เราเห็นในปัจจุบัน

การปฏิรูปศาสนาของมาร์ติน ลูเธอร์ (Martin Luther) การกำเนิดแบปติสม์และการเกิดขึ้นของนิกายโปรเตสแตนต์

การปฏิรูปศาสนาของนักบวชชาวเยอรมันที่ชื่อ มาร์ติน ลูเธอร์ (Martin Luther) เป็นเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ที่ส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อยุโรปในศตวรรษที่ 16 ลูเธอร์เป็นนักบวชที่ตั้งคำถามต่อแนวการปฏิบัติและความเชื่อของคริสตจักรคาทอลิก (Catholic) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขายใบไถ่บาป (indulgences) ที่เขาเห็นว่าเป็นการใช้ศาสนาเพื่อประโยชน์ทางการเงินของคริสตจักร ในปี 1517 ลูเธอร์ได้เขียนข้อเสนอ 95 ข้อ (95 Theses) ติดไว้ที่ประตูโบสถ์ในเมืองวิตเทนเบิร์ก (Wittenberg) ในแคว้น Saxony-Anhalt ประเทศเยอรมันในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการเริ่มต้นการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปคริสตจักร (Tilly, 1992)

การปฏิรูปศาสนานี้เกิดขึ้นในบริบทที่ยุโรปกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ การเติบโตของเมืองและการค้าทำให้ชนชั้นกลางมีบทบาทมากขึ้น ขณะที่ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ของประชาชนก็เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง การคิดอย่างอิสระและการตั้งคำถามต่ออำนาจที่มีอยู่นำไปสู่ความต้องการในการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงสังคม ซึ่งลู

เธอร์ได้ใช้โอกาสนี้ในการเผยแพร่แนวคิดของเขาผ่านการเขียนและการตีพิมพ์ การกำเนิดของแท่นพิมพ์เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การปฏิรูปศาสนาประสบความสำเร็จ แท่นพิมพ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นโดยโยฮัน กูเทินแบร์ก (Johannes Gutenberg) ในศตวรรษที่ 15 ช่วยให้การพิมพ์หนังสือและเอกสารทำได้เร็วและมีต้นทุนต่ำกว่าวิธีการเขียนด้วยมือ กูเธอร์ได้ใช้เทคโนโลยีนี้ในการเผยแพร่แนวคิดของเขาอย่างแพร่หลาย ทำให้ผู้คนทั่วทั้งยุโรปสามารถเข้าถึงและเข้าใจข้อโต้แย้งของเขาได้ง่ายขึ้น ความสามารถในการสื่อสารแนวคิดอย่างรวดเร็วนี้ช่วยให้เกิดการสนับสนุนและการถกเถียงที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง (Mann, 1993)

ผลจากการปฏิรูปของกูเธอร์ทำให้เกิดการแบ่งแยกในคริสตจักร และนำไปสู่การเกิดขึ้นของนิกายโปรเตสแตนต์ (The Protestant Reformation) โปรเตสแตนต์มุ่งเน้นที่การตีความคำสอนของพระคัมภีร์ไบเบิลโดยตรงและการปฏิเสธอำนาจของสันตะปาปา กูเธอร์เชื่อว่าแต่ละคนสามารถเข้าถึงพระเจ้าได้โดยตรงผ่านความเชื่อและการอ่านพระคัมภีร์ การเน้นความเชื่อส่วนบุคคลนี้เป็นแนวคิดสำคัญที่แตกต่างจากคาทอลิกและกลายเป็นหัวใจของโปรเตสแตนต์ การเกิดขึ้นของโปรเตสแตนต์ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อศาสนา แต่ยังมีผลกระทบต่อสังคมและการเมืองของยุโรป การที่หลายรัฐเลือกที่จะเป็นโปรเตสแตนต์หรือคาทอลิกนำไปสู่ความขัดแย้งและสงครามทางศาสนา ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแง่ของการจัดการอำนาจรัฐและอำนาจทางศาสนา รัฐบาลหลายแห่งเริ่มยึดอำนาจจากคริสตจักรและสร้างระบบการปกครองที่แยกศาสนาออกจากการเมือง (Mann, 1993)

โดยสรุป การปฏิรูปศาสนาของมาร์ติน กูเธอร์ เป็นเหตุการณ์ที่สร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลในยุโรป การใช้เทคโนโลยีแท่นพิมพ์ช่วยให้แนวคิดของกูเธอร์เผยแพร่ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว การกำเนิดของโปรเตสแตนต์ไม่เพียงแต่เป็นการปฏิวัติทางศาสนา แต่ยังเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมและการเมืองที่มีอิทธิพลต่อยุโรปและโลกในยุคต่อมา

สงครามสามสิบปีและสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียกับการก่อกำเนิดรัฐสมัยใหม่

สงครามสามสิบปี (1618-1648) เป็นความขัดแย้งทางศาสนาและการเมืองที่มีผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อทวีปยุโรป สงครามเริ่มต้นจากการปะทะกันระหว่างโปรเตสแตนต์และคาทอลิกในจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ แต่ในที่สุดก็ขยายขอบเขตกลายเป็นสงครามที่รวมเอาผลประโยชน์ทางการเมืองและการแย่งชิงอำนาจของรัฐต่างๆ ในยุโรปเข้ามาเกี่ยวข้อง สงครามนี้ส่งผลให้เกิดการทำลายล้างอย่างกว้างขวางในพื้นที่ที่ปัจจุบัน คือ ประเทศเยอรมนี สวีเดน ฝรั่งเศส และสเปน (Giddens, 1985)

ความขัดแย้งนี้สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงทางศาสนาและการเมืองในยุโรป ที่เป็นผลมาจากการปฏิรูปศาสนาของมาร์ติน กูเธอร์และการแยกตัวออกจากอำนาจของคริสตจักรคาทอลิก การต่อสู้ระหว่างความเชื่อทางศาสนาต่างๆ ได้กลายเป็นข้ออ้างสำหรับการต่อสู้เพื่ออำนาจและดินแดน ระหว่างรัฐต่างๆ ที่ต้องการขยายอิทธิพลและเสริมสร้างความมั่นคงของตนเอง ในที่สุด สงครามสามสิบปีก็ได้สิ้นสุดลงด้วยการลงนามในสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียในปี ค.ศ. 1648 สนธิสัญญานี้เป็นที่ยอมรับในประวัติศาสตร์ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการกำเนิดรัฐสมัยใหม่ โดยเน้นการยอมรับหลักการอธิปไตยของรัฐ ซึ่งหมายความว่ารัฐต่างๆ มีสิทธิในการปกครองดินแดนและประชากรของตนเองโดยปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก นอกจากนี้ สนธิสัญญา

ยังให้ความสำคัญกับการรับรองสิทธิและเสรีภาพทางศาสนาของประชาชน ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งทางศาสนาในยุโรป (Giddens, 1985)

สนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียยังเป็นที่มาของการกำหนดขอบเขตและสถานะของรัฐในยุโรป อาณาจักรและรัฐต่างๆ ได้รับการยอมรับในฐานะที่เป็นหน่วยอิสระและเท่าเทียมกันในเวทีระหว่างประเทศ ซึ่งส่งผลให้เกิดระบบการทูตและกฎหมายระหว่างประเทศที่ยังคงใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน การยอมรับอธิปไตยและการกำหนดขอบเขตของรัฐทำให้รัฐสมัยใหม่มีความเป็นอิสระและมีความชัดเจนในการบริหารจัดการภายในประเทศของตน ผลของสงครามสามสิบปีและสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียยังสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจของยุโรป รัฐสมัยใหม่ได้รับการสนับสนุนจากการพัฒนาเศรษฐกิจและการเจริญเติบโตของชนชั้นกลาง ซึ่งมีบทบาทในการสร้างระบบการปกครองที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้รัฐสมัยใหม่ยังต้องพัฒนาระบบกองทัพประจำการและระบบการเงินเพื่อรองรับการป้องกันประเทศและการบริหารจัดการทรัพยากรภายในประเทศ (Poggi, 1978)

กล่าวโดยสรุป สงครามสามสิบปีและสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียมียุทธศาสตร์สำคัญในการก่อกำเนิดรัฐสมัยใหม่ในยุโรป การยอมรับหลักอธิปไตยของรัฐและการจัดระเบียบระหว่างประเทศใหม่ทำให้รัฐสมัยใหม่มีความมั่นคงและมีบทบาทในการสร้างสรรค์ความเจริญรุ่งเรืองในยุโรปในยุคต่อมา

เนื้อหาและประเด็นสำคัญของสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียน ค.ศ.1648

สนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียนในปี ค.ศ. 1648 เป็นชุดของข้อตกลงที่ยุติสงครามสามสิบปี ซึ่งเป็นสงครามที่มีทั้งมิติทางศาสนาและการเมืองในยุโรป สนธิสัญญานี้ประกอบด้วยสองส่วนหลัก คือ สนธิสัญญาแห่งมินสเตอร์ (Münster) และสนธิสัญญาแห่งออสนาบรึค (Osnabrück) ทั้งสองสนธิสัญญานี้ร่วมกันสร้างกรอบการปกครองใหม่ให้กับยุโรป และเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดรัฐสมัยใหม่

หนึ่งในประเด็นสำคัญของสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียน คือ การยอมรับหลักการอธิปไตยของรัฐ นั่นคือ แต่ละรัฐมีสิทธิในการปกครองดินแดนและประชาชนของตนเองโดยปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก การยอมรับหลักอธิปไตยนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงสำคัญที่ลดทอนอำนาจของจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ และยืนยันอำนาจของเจ้าผู้ครองรัฐแต่ละรายในการเลือกศาสนาของดินแดนที่ตนปกครอง หลักการนี้เรียกว่า "Cuius regio, eius religio" ซึ่งหมายถึง "ผู้ปกครองดินแดนใด ย่อมกำหนดศาสนาของดินแดนนั้น" สนธิสัญญาให้ความสำคัญกับการรับรองเสรีภาพทางศาสนาในระดับที่สูงขึ้น โปรเตสแตนต์ ลูเธอรัน และคาทอลิกได้รับสิทธิในการนับถือศาสนาของตนโดยไม่ถูกกดขี่ ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งทางศาสนาในยุโรปลงได้บ้าง แม้ว่าจะไม่สมบูรณ์ก็ตาม การประนีประนอมในเรื่องศาสนานี้เป็นจุดเริ่มต้นของการยอมรับความหลากหลายทางศาสนาในระดับรัฐ (Spruyt, 1994)

ในด้านการเมืองและดินแดน สนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียนได้กำหนดขอบเขตใหม่ของรัฐต่างๆ ในยุโรป ฝรั่งเศสและสวิตเซอร์แลนด์ได้รับผลประโยชน์ทางดินแดน ขณะที่จักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ต้องยอมรับความเป็นอิสระของรัฐเล็กๆ ภายในอาณา

เขตของตน การจัดระเบียบใหม่ทางการเมืองนี้ทำให้เกิดความมั่นคงและเสถียรภาพในภูมิภาค สนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียยังเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างระบบการทูตที่เป็นทางการระหว่างรัฐ การประชุมและการเจรจาระหว่างตัวแทนรัฐต่างๆ ได้รับการพัฒนาและกลายเป็นมาตรฐานในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศ การสร้างระบบการทูตนี้ช่วยเสริมสร้างความร่วมมือและลดโอกาสในการเกิดสงครามระหว่างรัฐ (Spruyt, 1994)

โดยสรุป สนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียในปี ค.ศ. 1648 เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในประวัติศาสตร์ยุโรปที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนารัฐสมัยใหม่ การยอมรับหลักอธิปไตยของรัฐ การรับรองเสรีภาพทางศาสนา และการจัดระเบียบใหม่ทางการเมืองได้สร้างกรอบการปกครองที่ส่งเสริมความมั่นคงและเสถียรภาพในยุโรป นอกจากนี้ การวางรากฐานของระบบการทูตยังมีส่วนช่วยให้เกิดความร่วมมือและการแก้ไขปัญหาระหว่างประเทศที่ยังคงมีผลสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

สรุป

การกำเนิดของรัฐสมัยใหม่ในยุโรปเป็นกระบวนการที่ยาวนานและซับซ้อน ซึ่งมีจุดเริ่มต้นในช่วงปลายยุคกลางและขยายไปจนถึงยุคต้นสมัยใหม่ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ส่งผลให้เกิดการรวมศูนย์อำนาจภายใต้กษัตริย์หรือผู้ปกครองที่มีอำนาจสูงสุด ปัจจัยสำคัญที่มีส่วนในการก่อตัวของรัฐสมัยใหม่รวมถึงการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจเมือง การขยายตัวของการค้า และการเพิ่มขึ้นของชนชั้นกลางที่มีบทบาทในการสนับสนุนการรวมอำนาจ สงครามและความขัดแย้งทางศาสนาก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้รัฐต้องสร้างกองทัพและระบบการจัดเก็บภาษีที่มีประสิทธิภาพ การปฏิรูปศาสนาและการเกิดขึ้นของแนวคิดเรื่องอธิปไตยยังช่วยเสริมสร้างโครงสร้างของรัฐสมัยใหม่ ซึ่งทำให้รัฐมีอำนาจในการปกครองและบริหารจัดการภายในประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การปฏิบัติอุตสาหกรรมยังเป็นปัจจัยเสริมที่ทำให้รัฐสมัยใหม่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานได้อย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

Anderson, P. (1992). *Lineages of the absolutist state*. Verso.

Giddens, A. (1985). *The nation-state and violence: Volume two of a contemporary critique of historical materialism*. University of California Press.

Mann, M. (1993). *The sources of social power: Volume II: The rise of classes and nation-states, 1760-1914*. Cambridge University Press.

Poggi, G. (1978). *The development of the modern state: A sociological introduction*. Stanford University Press.

Spruyt, H. (1994). *The sovereign state and its competitors: An analysis of systems change*. Princeton University Press.

Tilly, C. (1992). *Coercion, capital, and European states, AD 990-1992*. Blackwell.